

БЪЛГАРСКИ ТУРИСТЪ

Год. XXII.

Юни — 1930.

Книга 6.

Фот. Пъйко

ПОГЛЕДЪ ОТЪ МУСАЛА НА ЮГЪ

Пиринъ. — Муратовъ върхъ.

Фот. К. х. Радановъ

КЪМЪ ВЪРХА!

Отново прилитатъ планинци отъ всички краища на България къмъ славния Бдинъ. И тази година тѣ идатъ на сборъ: да хвърлятъ погледъ на миналото, да стегнатъ редоветъ си и да начертаятъ пътя за утрешния день. Какво влече стари и млади ратници къмъ далечния край? Защо не жалятъ ни трудъ, ни време? Тѣ идатъ да видятъ стари приятели, що свързва скжлъ споменъ на вѣрна планинска дружба. Тѣ идатъ да стиснатъ коравата дѣсница на ония, съ които сж бродили родни балкани, опивани отъ нова вѣра въ свѣтлото бждаще на измжчена България. Тѣ идатъ съ пламъкъ въ очитъ и радостъ въ сърдцата да градятъ живото дѣло на българския туристъ.

Отъ день на день това дѣло напредва, расте и завоюва все повече и повече симпатиитъ на обществото. Безшумната работа въ планината — строежъ на хижи, маркировка и залесяване — наредъ съ системното практикуване на туризма — направиха нашето дѣло навредъ познато. Сега всички ценятъ нашата работа, нашитъ усилия и драговошно ни подпомагатъ. Българскитъ туристи заематъ срѣдъ обществото достойно своето мѣсто на културна организация, призната отъ всички. Нашитъ съвети сж слушани, нашитъ молби уважавани. Жертвитъ ни не бѣха напраздни, усилията ни се увѣнчаха съ успѣхъ. Въ тази насока ние можемъ да бждемъ доволни отъ нашата дейностъ.

Но ние тука нѣма да спремъ. Силни съ широката обществена подкрепа, ние отново ще обърнемъ очи къмъ планината — нашето царство, нашия блѣнъ! Отново ще закипи работа.

Ние, които обичаме планината, трѣбва да я опознаемъ основно. Културната работа ни зове. Бродейки изъ планинитъ, като истински ту-

ристи, нека изучимъ всестранно Балкана, Рила, Родопи и Пиринъ — всички български планини; нека опознаемъ всѣки върхъ, долина, всѣки храстъ и цвѣте, нека се проникнемъ отъ историята на всѣки роденъ кжтъ, и да не се лутаме като слѣпци срѣдъ красотитъ на майката природа. И когато вечеръ при заникъ слънце слизаеме отъ върховетъ, изпълнени съ чара на планинския миръ, нека въ бележника ни лежатъ грижливо събрани данни за виденото и преживѣното, за трудноститъ и пътя, които ще разкажемъ на останалитъ въ града и ще спечелимъ нови приятели на планината. Нека не отминаваме планинскитъ селца, а въ приятелска беседа съ буднитъ селени изучимъ селото, неговитъ грижи и неволи, звучния езикъ, китнитъ носии на нашата селянка, пѣснитъ, обичаитъ, историята, старинитъ и битътъ на българина. Така ще опознаемъ земята и народа ни и ще дадемъ нашата данъ на туристи за изучаване България.

Единъ новъ свѣтъ се открива за насъ, една нова проблема — за разрешение.

Приятели планинци!

Къмъ върха! Все по-нагоре! Тамъ, дето ни зоватъ нашитъ блѣнове. Да опознаемъ земята и народа си, да създадемъ неразривна връзка между човѣка отъ народа и водачитъ, да сътворимъ единната народна душа, — стражъ на българската мощъ презъ вѣковетъ.

Така ще изпълнимъ най-добре нашия дългъ на туристи.

Съ тоя зовъ ние пращаме сърдеченъ приветъ на всички планинци, които обичатъ красотата и възвишеното въ живота, които съ възторгъ летятъ изъ роднитъ балкани и даватъ своята данъ за общото дѣло на родината.

Н. Галчовъ

КРАСОТИТЪ НА НАШИТЪ ПЕЩЕРИ И НУЖДАТА ОТЪ ТЪХНОТО ЗАПАЗВАНЕ

3. Пещерна фауна въ България.

У всѣки любознателенъ човѣкъ здраво е вкоренена, иначе неоспоримата истина, че „слънцето е животъ“; безъ слънчева свѣтлина животътъ върху нашата земя едвамъ би виреялъ.

Когато заговориме за една пещера, ние си представляваме една черна, зейща върху стрѣмна скала дупка, отъ нея навътре трѣгва коридоръ, изпълненъ съ неразпрѣскаваща отъ слънчевитѣ лъчи тжнина, стенитѣ на тая пещера сж мокри и покрити съ мухълъ, температурата вътре поради липса на слънце е ниска, влагата голѣма, тука всичко гние и изъ пещерата лъха студъ, влага и миризъ на мухълъ. Затова и всѣки, който не е запознатъ по-отблизо съ жтчетата на обширната биологическа наука, си представлява пещеритѣ лишени отъ живи сжщества или пѣкъ населени съ неприятни намъ ношни животни, като бухали, кукумявки, прилепи, крастави жаби или пѣкъ съ диви звѣрове, които немилостиво гонени отъ човѣка, сж намѣрили тука последнитѣ си скривалища и убѣжища. Въ сжщностъ не е така. Пещеритѣ въ България не криятъ въ себе си никакви звѣрове, въ тѣхнитѣ дълбочини никога не навлизатъ бухали и жаби; тия животни се криятъ и то нарѣдко само при вховетѣ имъ; пещернитѣ дълбочини сж запазени за живѣне само на една съвършено специална фауна, състояща се главно отъ слѣпи, безцвѣтни, въ повечето случаи, дребни животни, които не могатъ да живѣятъ извънъ пещеритѣ, понеже слънчевитѣ лъчи действуватъ убийствено върху тѣхъ.

Доколко силно се различаватъ условията, при които живѣятъ пещернитѣ организми отъ тия, при които живѣятъ организмитѣ върху повърхността на земята, ще ни стане ясно, като разгледаме макаръ и бѣгло климата царуващъ въ по-голѣмитѣ и по-дълбоки наши пещери.

Климата въ дълбокитѣ пещери е постояненъ, непромѣнливъ, т. е. въ тѣхъ нѣма ни лѣто, ни зима, ни день ни нощъ, ни дъждъ ни суша, а само тихи дни, въздуха е винаги наситенъ съ влага, температурата е презъ цѣлата година еднаква и равна на 12° целзиеви; т. е. въ пещеритѣ владѣе единъ постояненъ, полупролѣтенъ, тъмно-влажненъ климатъ. Затова и много отъ пещернитѣ животни сж запазили, при единъ такъвъ еднообразенъ климатъ и липса на борба съ околнитѣ условия, едно първобитно устройство на своето тѣло, тѣ представляватъ стари реликти — остатъци отъ нѣкогашна фауна. Изучването на тия реликти е сжщо така отъ голѣмо значение за филогенетичната и зоогеографска наука.

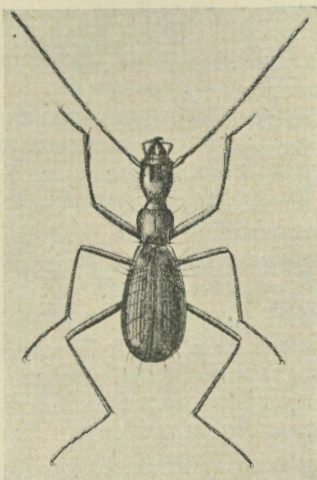
Допреди войнитѣ, за пещеритѣ въ България се знаеше много малко, а за сжществуването на

пещерна фауна въ тѣхъ не се знаеше нищо. Мене се падна честта да покажа на учения свѣтъ, че нашитѣ пещери, подобно на пещеритѣ въ Истрия и Далмация, криятъ въ своитѣ дълбочини една доста богата специална фауна състояща се отъ слѣпи организми. Мене се падна всжщностъ честта, не да открия първиятъ пещеренъ организъмъ въ България, защото той бѣ намѣренъ още презъ 1878 година, но менъ се падна възможността да докажа, че тоя намѣренъ тогава организъмъ е едно типично пещерно животно, и да покажа, че такива пещерни организми се срѣщатъ въ България доста много видове, и че тѣхъ вкупомъ може да разглеждаме като една специална пещерна фауна. По-рано се знаеше, че на Балканския полуостровъ само въ западната му половина има такава фауна; тамъ въ пещеритѣ на Истрия, Далмация и Херцеговина е и класическото мѣсто на тая фауна. Моитѣ публикации посочиха на учения свѣтъ, че и въ источната половина на полуострова, т. е. и въ България има и то доста богата такава фауна.

За да стане ясно на читателя, какво представляватъ отъ себе си слѣпитѣ пещерни животни и какъ тѣ живѣятъ изъ нашитѣ пещери, ще си позволимe наново да го заведеме въ красивата пещера Врачански Леденикъ, която е хранилище и на богата пещерна фауна.

Когато посетителя се спусне презъ тѣсния отворъ, въ студения вестибюлъ на пещерата, той остава изненаданъ най-напредъ отъ красивитѣ ледени колони спускащи се отъ тавана чакъ до пода. Ако посетителътъ е наблюдателенъ, второто нѣщо, което ще му направи впечатление е, че по мокритѣ стени на тая студена зала на пещерата пълзятъ едни особени полупрозрачни, желто-кафяви, подобни на едри мравки насѣкоми. Разгледано такова едно насѣкомо по-отблизо и по-подробно не е мжно да се види, че то не при тежава на главата си нито следа отъ очи, — то е съвършено слѣпо. Въ увеличенъ видъ това насѣкомо е изобразено на приложената фигура. Понеже насѣкомото бѣга отъ свѣтлината, затова е наречено съ латинско название *Pheggomisetes bugeschi*, — Фегомизетесъ ще рече „свѣтломразецъ“. Той е 8 см. дългъ, съвършено слѣпъ, слабо пигментиранъ, полупрозраченъ, съ дълги крака и пипала, и за него съ право можеме да кажеме, че е едно отъ най-опешеренитѣ животни. Тоя „свѣтломразецъ“ не само че е слѣпъ, и че на главата му нѣма нито следа отъ очи, но и анатомическитѣ изучавания показваха, че у него липсва съвършено очния нервъ, а това показва, че тоя организъмъ, много отдавна е загубилъ

своето зрение, а може би никога да не е притежавалъ такова. Зрението у него е замѣнено съ дългитѣ пипала и съ дългитѣ му крака, а освенъ това и съ едни специални органи разположени на гърба му въ видъ на дълги стърчащи нагоре четинки, които като антенитѣ на едно радио усѣщатъ какво има наоколо него. Върху пипалата си то има специални чашковидни органи, които вѣроятно му служатъ като органи за обоняние, и тоя усетъ е силно развитъ у това животно. То е грабливо, макаръ да нѣма очи, то пълзи свободно и смѣло изъ тъмнината, преследва другитѣ пещерни животинки и се храни съ тѣхъ. То се движи и ориентира изъ тъмнината така добре, като че ли бѣга на свѣтло! Извадиме ли тоя свѣтломразецъ извънъ пещерата и огрѣятъ ли го

Свѣтломразецъ (*Pheggomisetes Bureschi*) отъ Пещерата леденикъ въ Врачанския Балканъ

слънчевитѣ лъчи, той веднага почва да се преобрѣща, като че ли е попаренъ съ горѣща вода и въ нѣколко секунди умира.

Заедно съ Фегомизетеса въ по-далечнитѣ зали на сжщата пещера могатъ да се наблюдаватъ малки бѣли стоноги, които се указа да принадлежатъ на новъ за науката неизвестенъ по-рано родъ нареченъ *Vulgarosoma*. Тая Булгарозома пълзи върху мократа глина изъ най-далечнитѣ глѣбини на пещерата. Тя сжщо така е свършено слѣпа и депигментирана; прилича на 1 до 2 см. дълго, кръгло, бѣло червейче, което съ помощта на дребнитѣ си 80 чифта крачка, съ меки движения се носи върху калната глина. Тая стонога се храни тукъ съ разложени растителни вещества и съ прилепнитѣ екскременти прѣснати тукъ-тамъ изъ пещерата.

Край тия стоноги, сжщо така върху мократа глина, особено пѣкъ върху гниещи хвърлени тукъ отъ туриститѣ вестници и дървета, забележаваме при силно освѣтление едни свършено дребни, прилични на бѣли бълхи, силно подскачащи

съ помощта на своитѣ подгнати надолу опашчици, животинки, които принадлежатъ къмъ групата на най-нишитѣ наѣкоми *Colemqolla*. Тия Колебоби намираме и заплетени въ едни примитивни паяжини, изплетени въ цепнатинитѣ на пещернитѣ стени. Ако не сж тия паяжини, нѣма и да подозираме, че и въ най-крайнитѣ части на пещерата живѣе едно бѣло пещерно паякче, което сжщо се указа, че принадлежи на неизвестенъ до сега въ науката видъ и бѣ неотдавна описано отъ зоолога П. Дрѣнски и наречено *Troglohyphantes bureschi*.

По тавана пѣкъ на сжщата пещера Леденикъ спокойно се движатъ или пѣкъ сж разперили своитѣ извънредно дълги 10 крака, едни особени дългокраки черни паяци отъ групата *Opiliones*. Тия паяци сж грабливи животни, тѣ не правятъ мрежи, а ловятъ направо ленивитѣ пещерни мухи, които стоятъ неподвижно заловени за пещернитѣ стени. Тия мухи макаръ че иматъ голѣми очи сж слѣпи и не виждатъ, и само при докосване се прѣстѣ до тѣхъ лениво отхвъркватъ или се измѣстватъ въ страни. Ларвитѣ на тия пещерни мухи (отъ семейство *Helomyzidae*) се развиватъ върху прилепнитѣ и човѣшки екскременти изпокрити изъ къшетата на пещерата. Разбира се че човѣкъ трѣбва да посети нѣколко пѣти казаната пещера, за да може да срѣшне тука тия, а и други видове пещерни животни и да може да наблюдава какъ тѣ живѣятъ и съ какво се хранятъ.

Пещернитѣ организми не могатъ да излезатъ извънъ пещерата, защото тамъ ги очаква „свѣтла смъртъ“, причинена отъ действието на слънчевитѣ лъчи. Затова и всѣка пещера, която, обаче, непременно трѣбва да бжде и влажна, крие въ себе си и специална пещерна фауна. Много нарѣдко може да се намѣри единъ и сжщъ видъ пещерно животно въ две далече разположени една отъ друга пещери.

Въ пещерата „Темната дупка“ при гара Лакатникъ, която не е много далече отъ Врачанския Леденикъ, посетителя може да наблюдава една друга пещерна фауна свършено различна отъ тая въ Леденика. Въ подземната рѣка и въ подземното езеро на тая пещера ние констатирахме презъ 1922 год. за прѣвъ пѣтъ въ България водна пещерна фауна. Отъ дъното на подземното езеро интересующия се може да избере единъ до 25 см. дългъ, и 8 мм. дебелъ, полупрозраченъ бѣлъ червей, който се указа първиятъ констатиранъ за сега истински пещеренъ червей отъ групата *Olygochaeta*. Нѣщо подобно е било намирана до сега само въ голѣмитѣ дълбочини на Байкалското езеро въ Азия, чиято дълбоководна фауна представлява едно зоогеографско чудо. При по-подробно проучване на тоя червей се указа, че близкитѣ роднини на тоя видъ живѣятъ въ Нова-Зеландия и Австралия, което показва, че имаме работа съ единъ старъ реликтенъ организъмъ. Тоя червей ноеи названието *Pelodrilus bureschi* М и

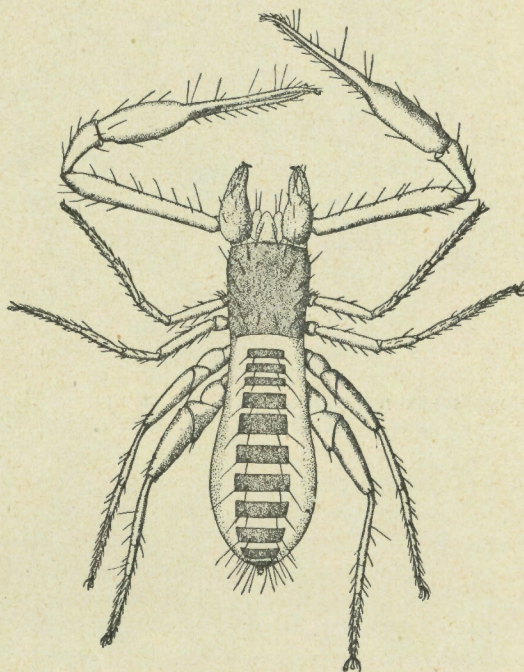
пелодрилу съ спада къмъ най-едритѣ пещерни животни въобще. Една пещера не може да даде условия за развитие на едри организми. Най-голтмото намерено до сега въ Европа слѣпо, пещерно животно е пещерния протей — едно гръбначно животно, принадлежаше къмъ опашатитѣ земноводни и дишаше съ хриле. То е едро до 30 см. и 2 до 3 см. дебело и за охранването му се иска доста богата друга пещерна фауна, което условие рѣдко се срѣща въ пещеритѣ. Пещерният протей е намѣренъ до сега само въ пещеритѣ на Истрианско-далматинския карстъ, обаче, не е изключена възможността нѣщо подобно да се намѣри и въ пещеритѣ на България, тъй като напр. въ пещерата „Темна дупка“ при Лакатникъ има достатъчно водна фауна за да изхрани едно таква сравнително голѣмо животно.

Изъ студената 7° С. вода на езерото въ казаната пещера ние можахме съ помощта на мрежа да уловиме на 13 май 1924 год. и едно не малко, до 3 см. дълго раче почти прозрачно и направено като че ли отъ стъкло. То принадлежи къмъ групата Amphipoda и е свършено слѣпо. По горе отъ езерото, при голѣмия подземенъ водопадъ, ние намѣрихме да пълзятъ по влажнитѣ обилно мокрени отъ росата на разбивашата се вода скали, една бѣла мокрица (Isopoda), която се срѣща тука въ стотици екземпляри. И наблюдавахме тука едно чудновато за тия животни явление. Мокрицитѣ, къмъ които спадатъ и намеренитѣ отъ насъ тука слѣпи пещерни мокрици сж сухоземски животни; обаче, когато ние посегнахме да ги ловиме видѣхме, че тѣ бързо бѣгатъ къмъ водата и навлизатъ въ нея така спокойно и така сигурно, като че ли не промѣнятъ въздушната срѣда съ водна. Нѣкои отъ екземпляритѣ се пускатъ даже отъ стрѣмнитѣ стени направо въ водата; други пъкъ наблюдавахме спокойно да се разхождатъ по дъното на рѣката даже и тамъ дето тя бързо тече. При по-щателни изучавания ние дойдохме до заключението че имаме работа съ едно „земноводно“ животно, което може да живѣе така добре въ водата, както и на сушата. Такъвъ земноводенъ животъ ние доказахме и за други пещерни животни и съ това разрешихме единъ споръ въ спелеологическата наука, отбихме едни нападки спрямо видния спелеологъ проф. К. Абсолонъ, който публикува по-рано такива наблюдения за една мокрица отъ херцеговинскитѣ пещери, обаче, никой не пожела да повѣрва на неговитѣ наблюдения. Намѣрената отъ насъ земноводна мокрица е наречена отъ видния специалистъ по тая група животни Д-ръ Ферхевъ на наше име, именно Bureschia.

Въ пѣсѣка уталожень край подземнитѣ езера и рѣката на сжщата пещера ние намѣрихме и едни свършено дребни охлювчета, т. е. намѣрихме само тѣхнитѣ празни черупчици. Тѣ се указаха 2 нови за науката видове: *Paladilhior-sis bureši* и *Belgrandia hessei*. За намирането на тия

пещерни охлювчета, живи екземпляри отъ които и до день днешенъ не можахме да открием (тѣ живѣятъ вѣроятно дълбоко въ бързотекущата вода) видениятъ молускологъ. Антони Вагнеръ въ студията си върху Балканскитѣ охлюви казва: „едно откритие изненадваше зоогеографската наука“.

И въ множество други наши пещери посетителя може да наблюдава подобна пещерна фауна, състояща се отъ червеи, паяци, охлюви, твърдокрили, лжжескорпиони, колемболи, мокрици, амфиподи, стоноги. Даже можахме да констатираме въ нашитѣ пещери и една особено пещеролюбива пеперудна фауна, макаръ че това звучи доста странно, тъй като пеперудитѣ сж тѣсно привързани къмъ растенията и слънцето. Нѣма да раз-

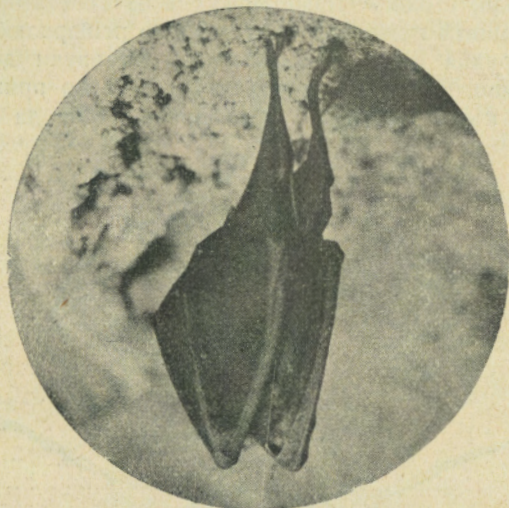
Слѣпъ пещеренъ псевдоскорпионъ отъ пещеритѣ при гара Карлуково

глеждаме тука по-подробно тия организми, тъй като вѣрваме, че и отъ досегашното ни изложение е станало ясно какво представлява отъ себе си нашата пещерна фауна.

А не е само това да се констатира тая фауна; веднажъ тя констатирана изпъкватъ още множество други интересни биологически въпроси, като напр. 1. Какъ сж се населили нашитѣ пещери съ споменатитѣ организми? 2. Кога сж се населили тия пещери съ фауна? 3. Защо въ всѣка отдѣлна пещера срѣщаме други видове пещерни животни? 4. Какво отношение има пещерната фауна спрямо другитѣ организми отъ повърхността на земята? 5. Дали свѣтятъ въ тъмнината пещернитѣ животни и пр. много такива специални биологически въпроси се изпичватъ за изследователя биологъ на нашитѣ пещери. Едни отъ тия въпроси сж по-

лучили отчасти своето разрешение, други очакват своите отговори.

Съ казаното до тука не съм изчерпил още всичко това, което посетителят може да види и наблюдава в нашите пещери. Обаче, вървамъ, че и отъ досегашното ни изложение да е станало ясно, че майката природа е надарила нашата земя въ това отношение, съ една богата сжровищница, изъ която още нѣколко поколѣния и десетки изследователи ще има да черпятъ не мал-

Спящъ подковоносенъ прилѣпъ въ сухата Лакатнишка пещера. 23. III. 1930 г.

ко научни богатства; а сжщо така и хиляди туристи и любознателни лица ще има да черпятъ възхищение и наслада отъ пещерните красоти, достатъчно само да умѣятъ да ги опознаятъ, достатъчно само да умѣятъ да ги ценятъ, а най-главното да умѣятъ да ги запазятъ.

Убеденъ съмъ, че всѣки единъ любителъ на природата или кой и да е любознателенъ човѣкъ, който ще навлезе въ нѣкоя отъ нашите красиви пещери, който ще има щастието напр. да чуе грѣмогласните водопади на Лакатнишката пеще-

ра, да види ледените колони на Врачанския Леденикъ, прилепника на Голѣма Подлисца, гигантския сводъ на Деветашката пещера, или тъмната бездна на Бездѣнния Пчелинъ — ще излѣзе непременно смаянъ и възхитенъ отъ една такава пещера, и както казва заслужилия тетевенски учителъ г-нъ Велчевъ при описанието на пещерата Съева дупка, — „съ смирение въ душата, съ чувство удовлетворено, съ желаниа постигнати ще излѣзе отъ такава една пещера, доволство ще изразява умисленото му и възхитено лице, той ще е обладанъ отъ величието на твореца“.

Всѣки посетителъ на една пещера трѣбва добросъвестно да изпълнява следните 2 правила: 1. Да не влиза никога въ пещера съ факли, съ борина или съ други освѣтлителни тѣла които димятъ, а винаги само съ ацетиленова или електрическа лампа. Неспазването на това елементарно правило кара множество туристически дружества въ чужбина да проклинатъ днесъ своите предшественици. 2. Да смѣта за грѣхъ и варварство отчупването и на най-малкото парче сталактитъ отъ пещерата. Тия сталактити, както казахме, иматъ красота само вътре въ пещерата, само тамъ дето природата творецъ ги е създала. Оставете тия красоти, които вие най-напредъ сте открили, и на които вие сте се радвали и възхищавали, да имъ се възхищаватъ и бждещите поколения, които още по-жадно отъ васъ ще търсятъ красотите на природата и още по-дълбоко отъ васъ ще чувствуватъ грѣховете на миналите поколения.

Честь на Видинските туристи, които поставиха надъ входа на грамадната красива тѣхна пещера Магура надписа: „Пжтниче, пази свещените покои и вѣковните творения на пещерния мракъ, като зеницата на очите си. Не се опитвай да изнасилвашъ волята на Твореца и да правишъ опитъ да ги изнасяшъ тука горе на земята. Лишени отъ земната хладъ и дълбокиятъ мракъ, тѣ губятъ своята прелестъ и носятъ само разочарования и беди. Постарай се да поправишъ пакостите на твоите предшественици“.

Д-ръ Иванъ Бурешъ.

НОВИ ПЕЩЕРИ ВЪ ВРАЧАНСКО.

На 14 км., северно отъ Враца се намира селото Лиляче, чиято карстова околностъ, великолепния „Божи мостъ“ съ съседните до него малки пещери и живописния „Кадинъ виръ“ сж едни отъ любимите обекти за излети на клона ни. Цѣлата тая интересна мѣстностъ съ своите природни чудноватости се е обогатила съ откриването на една нова грамадна пещера, презъ която тече подземна рѣка.

Група незнайни иманяри като копаели край скалите въ мѣстността, която ние туристите на-

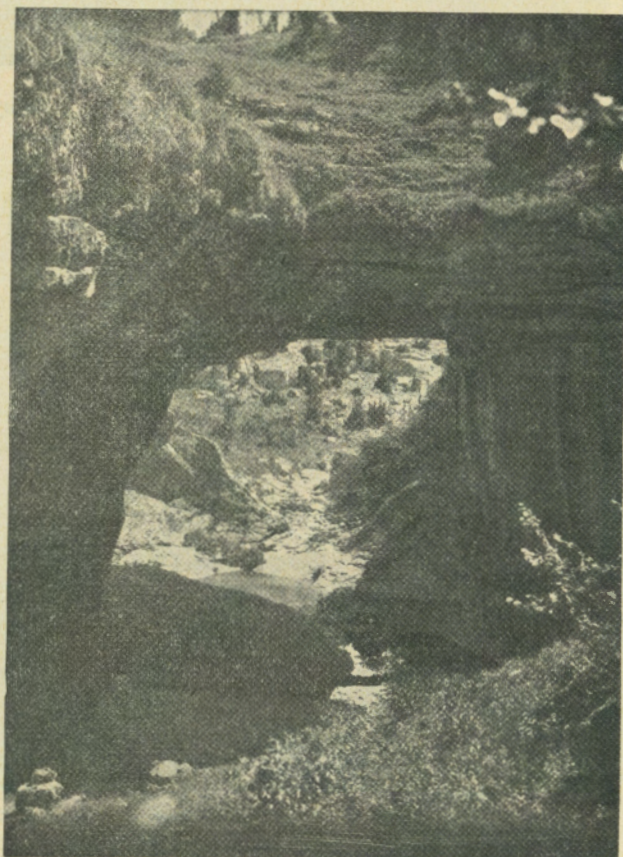
ричаме „мостоветъ“, поради многото проядени скални дупки и проходи, попадатъ на 1½ м. дълбочина на едно промито отъ водата отверстие, широко колкото да се провере човѣшко тѣло въ право положение. По-смѣли селяни нахълтватъ навжтре и попадатъ на единъ лабиринтъ отъ пещери и една подземна рѣка.

Посетихме пещерата, за да проверимъ истинността на онова, което се разправяше.

Единъ недълбоко разкопанъ трапъ и едно тѣсно отворстие въ скалата показватъ входа за

новата пещера. Влизаме презъ малкия отворъ съ мжка, влачейки се по корема си. На 3 до 4 метра навътре изпитвашъ вече едно особено страхотно чувство. Струва ти се, че скалата те притиска смъртоносно. Дишането става тежко, пулса се усилва, иска ти се да се освободишъ, но нѣма накъде. Примиренъ се смѣквашъ още нѣколко метра надолу за да се почувствувашъ облекченъ отъ слабото опиране на отвора. Куража ти се възвръща, при шума на водата. По една хлъзгава отъ тиня скала се спускашъ още 1—2 метра за да се намѣришъ въ самата пещера. Буенъ потокъ шуми, когото трѣбва да газишъ по цѣлото му протежение. Пещерата е не по-висока отъ 2 до 5 метра. Освѣтена съ ацетиленовата лампа блѣсти, като че ли е лакирана съ черъ лакъ. Сталактити има много малко, сжщо черно лакирани. Тръгваме срещу течението на рѣката. Следъ нѣколко минути, Пещерата се снишава дотолкова, че трѣбва да се пълзи изъ водата 7—8 метра, следъ което наново се разширява. На стотина метра навътре се изпречва продълговатъ виръ, когото прегазваме до колене. Продължаваме така още стотина еметра и насрѣща ни се изпречва новъ басейнъ. Голѣмата му дълбочина надъ човѣшки бой, и стрѣмнитѣ скали отъ дветѣ страни ни прегражда пжтя. Опитваме се да го преминемъ, но неуспѣшно. Нужно е лодка или плаване, а поради ранната пролѣтъ не се осмѣлихме да направимъ това. По-нататкъ пещерата изглежда да се разширява и сигурно продължава километъръ и повече. Въ дѣсно отъ това мѣсто се събиратъ изходитѣ на други две галерии. Тръгваме по едната и вървимъ около 50 м.; предъ насъ се изпречва голѣма пукнатина, дълбока 2—3 метра, въ дъното на която клокочи буйна вода. За да се премине нататкъ, нужни бѣха геги, които ни липсваха. Връщаме се назадъ и поемаме въ другата галерия; изпречва ни се малка пропастъ и шумъ отъ воденъ потокъ, вѣроятно сжщия, но въ друго направление. Наслоената тиня по стенитѣ на пещерата, на височина 1½ метъръ, показваше, че при дъждовни дни, тя се пълни съ вода. При завръщането ни, по течението на рѣката, стигаме едно мѣсто, въ което водата, въ видъ на въртопъ, се губи изъ скалата. Надъ това мѣсто, въ дѣсно, започва друга суха галерия съ спусъци, разширения и пукнатини, по която вървѣхме не по малко отъ 100—150 метра, безъ да достигнемъ края ѝ. Вѣроятно тя е била легло на рѣката, която по-нагоре си е намѣрила новъ пжтъ. Най-интересна ще е главната галерия, по която протича рѣката. Ще е нужно едно по-сериозно проучване, и едно екипиране, което ще ни даде възможность да проникнемъ до голѣми дълбочини, нѣщо което сега се организира. Съ тая нова грамадна пещера ние придобиваме едно ново природно богатство, единъ

новъ източникъ за наслада, любопитство и възторзи. Това случайно откриване на Лиляшката пещера, усили въ насъ зародилата се идея да проникнемъ и въ една друга планинска пещера, която се крие въ недрата на Врачанскитѣ скали — при „Вратцата“. — Това е „Лудото езеро“. Неговата грамадна водна струя, която въ дъждовни дни блика между нѣколко каменни блока, и често пжти при поройни дъждове въ видъ на грамаденъ фонтанъ прехвърля минаващото край него шосе, ни навежда на мисълта, че това грамадно коли-

„Божия мостъ“ при с. Лиляче, Врачанско

чество вода има за легло и басейнъ гигантски лабиринтъ отъ пещери, които нѣкога сж излизали на повърхността, но впоследствие изходитѣ имъ сж затрупани отъ свлеченитѣ каманаци. Множеството пещери надъ „Лудото езеро“, пукнатини и пропасти, говорятъ положително въ тая смисълъ, още повече, че на стотина метра по-долу блика езерото, чиито води сж каптирани за градския водопроводъ. Откриването на тая нова пещера, ще бжде една трудна задача за клона ни, но ако се успѣе, това ще бжде една нова богата придобивка.

Арх. П. Дограмаджиевъ

Кошу-Кавакъ

ДАРЖ-ДЕРЕ И КОШУ-КАВАКЪ.

Ето два наши града, при произнасянето на имената, на които, ако не настръхват коситъ на мнозина, то навѣватъ тягостни чувства на изоланостъ, отдалеченостъ, чувство на тежъкъ непоносимъ животъ. Тѣ не привличатъ, а дори отблъскватъ съ чувства на състрадание. Като непознати краища, разказитъ за тѣхъ често пжти добиватъ приказенъ характеръ. Наистина, това сж два града въ най-отдалеченитъ и въ най-затнтенитъ нови земи. За да се отиде до тѣхъ трѣбва да се пжтува съ желѣзница до Хасково; следъ това, съ други превозни срѣдства — презъ Кърджали — Мастанли до Кушукавакъ 93 клм., а до Дарж-дере 114 клм.¹⁾ Който иска да отиде въ Дарж-дере презъ Станимака — Чепеларе — Пашмаклж, като остави желѣзницата въ Станимака, трѣбва да пжтува още повече — цѣли 140 клм.²⁾ Като се има предвидъ състоянието на нашитъ пжтища и редовността на съобщенията по тѣхъ, макаръ и автомобилни, особено зимно време, не е чудно, че за достигането на тѣзи два града често пжти сж необходими може би 3 дена. Шосейнитъ пжтища до тѣзи два града сж отъ 5—6 години насамъ. По-рано всѣкакъвъ превозъ ставаше чрезъ товари на коне и мулета. Вѣрно е, че тукъ Родопитъ сж твърде пустинни и описвачтъ едва ли ще намѣри мѣсто и случай да употреби думитъ „вълшебенъ“, „чаровенъ“. Вѣрно е сжщо, че тукъ културния животъ едва сега се заражда.

Но въпреки всичко, въ Дарж-дере и Кушукавакъ има много интересни нѣща. Тѣ заслужаватъ да бждатъ видени. Достатъчно е, че тѣ съ цѣлата своя сжщностъ представятъ една разнообразност на познатата намъ природа и животъ въ стара България, за да оправдаятъ нашето внима-

ние. Достатъчно е да видите кервана отъ камили по пѣсцитъ на р. Суютли и се пренесете за мигъ въ тропически ландшафтъ, за да кажете, че има защо, дето сте посетили югоизточнитъ Родопи. И тукъ живѣятъ български граждани. И тукъ тупятъ български сърца. Нѣщо повече: тукъ ще намѣрите у малкото стари и нови българи по-сърдечно, по-задушевно гостоприемство, отколкото на много мѣста въ стара България. Въ източнитъ Родопи ставатъ нашитъ най-хубави тютюни, които иматъ толкозъ голѣмо значение за стопанството и финанситъ ни. Не трѣбва никога да се изпуска изъ предвидъ обстоятелството, че нашето най-естествено и най-на пръвъ планъ разширение като национално и държавно цѣло е това къмъ Бѣломорския брѣгъ презъ югоизточнитъ Родопи, отъ чието било се вижда Бѣло море. Това ни налага да познаваме по-добре тѣзи краища. Най-после, въпреки лошитъ съобщения въ една малка, черупка държава, каквато е нашата, не трѣбва да има отдалеченъ, непознатъ край.

Нашитъ туристи сж свикнали съ Рила, Пиринъ, зап. Родопи, Балкана. Тѣ тамъ предпочитатъ да отиватъ, да се катерятъ по стрѣмни скални върхове, да се любоватъ на разкошни природни красоти, но и мнозина да превърнатъ туризма въ спортъ. Хълмиститъ и равни мѣста тѣ отбѣгватъ. Това е едно криво направление въ нашия туризмъ. Споменахъ, нашата страна е малка, но съ разнообразна и интересна природа въ всички свои краища, които лесно могатъ да се обгърнатъ и пребродятъ отъ туриста.

Дарж-дере се намира въ западната частъ на югоизточнитъ Родопи, които на северъ сж ограничени съ р. Арда, а на югъ съ Бѣломорската низина и които наистина, представятъ по-низка, но сжществена частъ отъ Родопския лабиринтъ. Разположено е въ севернитъ поли на главния ридъ отъ югоизточнитъ Родопи Карталъ-далъ, по би-

¹⁾ Отъ Хасково до Кърджали сж 42 клм., Кърджали — Мастанли — 20 и Мастанли — Кушу-Кавакъ — 31.

²⁾ Станимака — Чепеларе = 50. клм., Чепеларе — Пашмакли = 50 и Пашмакли — Дарж-дере = 60.

лото на който на 7—8 клм. отъ Дарж-дере минава гръцката граница при Ксанти. Разположено е именно въ доста широкитъ долини на Голѣма и Малка рѣка и котловинката, която се образува отъ съединението имъ. Съединенитъ рѣки съставятъ значителенъ притокъ на р. Суютли, която отъ своя страна, като по-голѣмъ притокъ на Арда съ северна посока пресича множество ридове и отваря удобна долина за съобщение презъ Мъстанли до Кърджали.

Западно отъ Дарж-дере на десетина клм. се издига ридътъ Печинско, който достига 1500 м. надморска височина. Той е частъ отъ едно отъ най-важнитъ разклонения на югоизточнитъ Родопи — Сарж-Яйлж или още Маденъ пл. (има и село Маданъ), богата на руди, които сж използвани още въ древни времена. Днесъ тукъ е олово-медната мина на инженеръ Савовъ. Презъ Печинско минава новопостроено шосе за Пашмакли, къмъ който окръгъ принадлежи административно Дарж-дере, като околийски центъръ. Трѣбва да се забележи, че тази административна принадлежност на Дарж-дере е твърде произволна при естествения пътъ въ долината на Суютли къмъ Мъстанли, чрезъ който градъ за Кърджали и Хасково сж търговскитъ и други връзки на Дарж-дере.

Мѣсността на Дарж-дере е планинска. Самото то има около 550 м. надморска височини. Нѣкои отъ ридоветъ на около надхвърлятъ 1000 м. височина, а Печинско, както споменахме, достига 1500 м. Мѣсността на Дарж-дере, дори цѣлия ландшафтъ, има поразителна прилика съ този на Срѣдна гора, около Ихтиманъ, Елефджикъ и р. Тополница. И при Дарж-дере, както въ посоченитъ мѣста на Срѣдна гора преобладаватъ кристалинно-шифрови (гнайсови) пластове. И Тукъ височинитъ сж съ заоблени широки била и благонаклонени склонове, а долинитъ — на мѣста твърде широки, каквито сж тѣзи на Голѣма и Малка рѣка, дето Дарж-дере произволно прѣска своитъ кѣщи. Приликата е и въ растителната покривка, която се състои главно отъ оредѣли джбови гори и храсти, между които сж прѣснати множество ниви. Само горе по Печинско има букъ. Приликата най-после е и въ колибарския животъ едновременно развитъ въ посоченитъ мѣста на Срѣдна гора и въ Дарж-деренско.

Дарж-дере не изобилствува съ вода, защото горитъ сж твърде много намаляли, но всѣки случай има достатъчно, благодарение на характера на скалитъ. Рѣкитъ и въ кѣсно и сухо лѣто не оставатъ съвсемъ безъ вода. Тѣ събиратъ водитъ си отъ съседното Печинско и отъ главния ридъ на югоизточнитъ Родопи.

Климатътъ на Дарж-дере сравнително този на останала България е по-умѣренъ, но-топълъ. Югоизточнитъ Родопи сж днешния югъ на България. Южното, Бѣломорското атмосферно влияние е така близо до Дарж-дере. Въ избранитъ мѣста отъ държавата за опити относно култивирането на маслината влиза и Дарж-дере. Чрезъ Печинско Дарж-дере е много добре защитено отъ северозападнитъ студени въздушни течения. Зимата на Дарж-дере е мека, пролѣтътъ ранна, затова овчаритъ отъ Пашмаклийско, като не могатъ днесъ поради гръцката граница да слезатъ въ Бѣломорската низина, тукъ дохождатъ да обягнатъ и пасатъ стадата си. Лѣтно време несъмнено наставатъ голѣми жеги. Дѣждъ донася южния вѣтъръ, който се нарича „Лодозъ“, а разведряване, хладъ и дори студъ зимно време — северниятъ,

Дарж-дере

„порязътъ“, Кърджалийския вѣтъръ.

Не се знае отъ кога датува Дарж-дере. Поради нѣколкото черковища и оброчища наоколо му, възможно е тукъ да е имало селище още преди идването на турцитъ. Но както показва и името „Дарж-дере“, днешното Дарж-дере е отъ турско време. Разказва се, че съседното село Елехча е по-старо и че жителитъ му слизали по Голѣма рѣка, дето е днесъ Дарж-дере, правили мандри и сѣяли просо и постепенно създали Дарж-дере. Смѣта се, че турското име, „Дарж-дере“ произлиза отъ „просено дере“.

Населението на Дарж-дере въ турско време е било въ своето мнозинство българско. Дарж-деренско и Маденъ пл. може би като по-планински земи сж били много слабо заселени съ турско население, отколкото по на изтокъ лежащитъ области Султанъ-ери (Мъстанлийско) и на северъ

по Арда Кърджалийско, които сж били напълно колонизирани съ турско население. Но частъ отъ българското население въ Дарж-деренско бива мохамеданизирано — превърнато въ помашко. Мохамеданизирането тукъ е станало сравнително късно, едва ли по-рано отъ 18 вѣкъ. Писмени документи за това нѣма, но има предания и други доказателства: братови кжщи и ниви на помаци и българи християни дѣлници. Възпѣва се нѣкой си Дѣлю войвода, защитникъ на християнитѣ по време на турченето. Въ една пѣсенъ се казва да не се турчатъ дветѣ му сестри, защото ще проплаче дете въ утробата на майка си. Помациѣ въ Дарж-дере и околността подъ влиянието на гжстата маса съседно турско население сравнително мно-

Стара кжща въ Дарж-дере

го бързо възприема турскитѣ нрави, обичаи, носия и дори езикъ, затова по-мжчно се разпознава отъ турското население, отколкото помациѣ въ други наши краища.

Отъ Балканската война насамъ, частъ отъ помашкото и турското население се изсели. Но въпреки това тѣзи населення, особено помашкото, преобладаватъ въ града и околията. Въ последната, въ която влизатъ 59 населени мѣста (повечето махали и колиби) съставлящи 6 общини споредъ преброяването отъ 1920 г., всичкото население е 18,464 жители, отъ които 11,015 помаци, 6,486 турци, 903 българи, 54 цигани и 6 други. А само въ града, споредъ сжщото преброяване, населението е 3,090 жители. 2,248 помаци, 829 българи, 7 турци и 6 други. Споредъ преброяването отъ 1926 г. населението на Дарж-дере се увеличава на 3,286 жители, или показва прирастъ 196 жители (6.3%).

Помациѣ и българитѣ-християни въ Дарж-дере живѣятъ размѣсено, но все пакъ първитѣ

сж повече събрани въ Малката махала по Малка рѣка, а вторитѣ — въ Голѣма махала по Голѣма рѣка. Помациѣ иматъ 3 джамии, а българитѣ 2 черкви.

Въ турско време Дарж-дере е било сжщо градъ. Главниятъ поминѣкъ на населението тогава е билъ абаджилѣка, както въ съседното Пашмаклийско. Маса аби и готови дрехи сж се произвеждали въ Дарж-дере и околността, които се изнасяли на югъ по Бѣломорския брѣгъ и островитѣ. Но главенъ центъръ на тази търговия билъ гр. Ксанти. Българитѣ търговци-абаджии се завръщали въ Дарж-дере въ годината за по 2—3 месеца и то повече за веселие и сборове, които траели по 5 дена и въ които крепнѣли българскитѣ нрави, обичаи и пр. Единичѣкъ свидетелъ за това цвѣтуеще материално състояние на Дарж-дере сж бѣлитѣ хубави кжщи, които внасятъ най-голѣма красота въ изгледа на града. Това сж обикновено двуетажни високи постройки съ множество стаи и обширни коридори, въ които сж слагани становеѣ за тжкането на абитѣ и шайцитѣ. Тѣзи гиздави кжщи сж харбктерни и за Пашмаклийски и за други родопски краища, въ които е била развита домашната текстилна индустрия.

Проблѣсъци за упадѣкъ на тази индустрия се забелязватъ още въ турско турско време, но тя бива съсипана съ Балканската война, когато турската империя — обширниятъ пазаръ на абитѣ — бѣше разгромена. Окончателно край на тези блажени времена на Дарж-дере тури голѣмата война, следъ която новата ни граница съ гърците откъсна Дарж-дере отъ Ксанти и цѣла Бѣломорска Тракия. Така на Родопското скотовѣдство, което доставяше суровитѣ материализа домашната текстилна индустрия, се нанесе тежѣкъ ударъ, за щото не могатъ вече да бждатъ закарвани стадата на презимуване въ Бѣломорската низина. Ксанти бѣше вѣковния естественъ търговски центъръ на Дарж-дере и неговата околия. Новата граница, както споменахъ, е само 7—8 клм. до Дарж-дере и го просто задушавя. Поради скжпитѣ съобщения съ стара България, всѣки килограмъ внасяна стока въ бедния Дарж-дере бива нѣколко лева по-скжпа, а всѣки кгр. изнасяна стока обратно бива нѣколко лева по-евтина. Безспорно, животътъ на Дарж-дере е твърде тежѣкъ и нѣма да бжде преувеличено, ако кажемъ, че е цѣлъ подвигъ да се живѣе въ Дарж-дере.

Но Дарж-деренци не се отчайватъ. Презъ 1922—1925 г., когато тютюневото производство достигна своето най-високо развитие, дарж-деренци се отдадоха на него. Бързо се откриха складове за тютюнъ въ Дарж-дере. Дарж-деренци се замогнаха и пожелаха да преименуватъ своя

любимъ градъ въ „Златенъ градъ“. Обаче, това златно време бѣше за много кратко време. Както е известно, ценитѣ на тютюнитѣ повсемѣстно почнаха да спадатъ, търговията имъ се ограничи. Едни отъ складоветѣ въ Дарж-дере се закриха, други се премѣстиха въ гр. Кърджали. Днесъ Дарж-дере все още разчита на тютюна въ своя поминѣкъ. Източнородопскитѣ тютюни благодарение на отличнитѣ почвени и климатични условия, сж най-доброкачествени тютюни и за тѣхъ все пакъ се намира пазаръ. Често пѣти грѣцки търговци идватъ отъ Ксанти, закупватъ наши тютюни и ги продаватъ за Ксантийски.

Другитѣ занаятия на Дарж-дере, като земледѣлието и скотовѣдството, даватъ слаби приходи. За по-голѣмо и поинтензивно земледѣлие липсва достатъчно земя въ планинската мѣстност на Дарж-дере. При това почвитѣ, каквито сж особено тѣзи отъ кристалинитѣ шифери, сж твърде бедни почви. Населението, главно помашко, понеже е свикнало съ голѣма оскѣдица и е слабокултурно и консервативно, се задържа въ своитѣ родни огнища. По-буднитѣ българи се изселватъ. Правятъ се сега опити да се въведатъ лозарството, овощарството, бубарството, за да се разнообрази и подпомогне поминѣка на Дарж-дере и околията му. Използуването на тукъ-тамъ открититѣ минерални богатства ще бжде сжщо една освежителна струя въ стопанскитѣ отношения на Дарж-деренско.

Движението въ Дарж-дере, като пазарен центъръ и движението около учрежденията му като административен центъръ, правятъ по-разнообразенъ дѣлничния му животъ. Въ Дарж-дере

Изъ Дарж-дере

има основно училище и прогимназия, които се посещаватъ и отъ всички помачета. Това е единъ залогъ за култивирането на помашкото население. Въ Дарж-дере има сжщо и читалище.

(Следва)

Ив. Батаклиевъ

ТУРИЗЪМЪ ИЗЪ НИЗИНИТѢ.

Първоначалниятъ туризъмъ или алпинизъмъ е бродене изъ високитѣ планини — изъ висинитѣ. Той се разви следствие новитѣ идеи на Русо и общото стремление въ човѣка да се запознае съ природнитѣ — планинскитѣ дивности, да се отстрани за нѣколко време отъ обществото — отъ неговия тормозъ и миязми и всрѣдъ чистата природа да подобри здравето си. — Както всѣка идея съ течение на времето поизмѣнява своята целъ, разширява своя обемъ, тѣй и туризмъ сега има за целъ не само запознаване съ планинитѣ, но изучване на цѣлото човѣчество. Сега нѣма само естетична и здравословна, а и научна и общо културна целъ.

Въ насъ туризмътъ преследва повече първоначалнитѣ си цели, бродене изъ висинитѣ и уреждане на планинитѣ. Сега имаме туристи, които сж обходили десетки пѣти известни планински мѣста, но ако ги запитате, дали сж обходили

ближнитѣ имъ малки възвишения и тѣхнитѣ села, ще отговорятъ отрицателно.

Време е заедно съ планинския туризъмъ да се развие и този изъ низкитѣ котловини и селата. За това допринася сега и състава на туристическитѣ дружества. Въ тѣхъ сега не сж само младежи, които естетична, географска или чисто здравословна, целъ тегли къмъ високитѣ дивни планински мѣстности. Сега вече имаме туристи възмжжали, изживѣли първитѣ увлечения на туризмъ, тѣхнитѣ нѣкогашни сили сж ги понапуснали. Въ тѣхъ се явява сега повече наученъ и общо културенъ интересъ за запознаване съ богатствата на родината, та да могатъ да ѝ бждатъ полезни съ своитѣ знания и работа.

Не само планината у насъ не е изучена — не сж изучени и котловинитѣ, А тѣ иматъ толкова нѣща за изучване. И малкитѣ възвишения не сж лишени отъ красиви мѣстности, които могатъ да

издигнатъ духа на човѣка надъ обикновения дребнавѣ делниченъ животъ, да му представатъ нищожеството на човѣка и неговото назначение. Освенъ това тѣ, както и равнинитѣ сж стари и сегашни живѣлища на човѣка, въ тѣхъ се е насладало всичко отъ началото на човѣшкия животъ, въ тѣхъ има останки отъ старата и нова култура. Пжтуването изъ тѣхъ възбужда всички научни, стопански и културни въпроси. Нѣма котловина и възвишение безъ следи отъ развалини, около които се намиратъ фрагменти отъ нѣкогашни оржжия, сждове, украшения. Тѣ възбуждатъ въпроса: чии останки сж? Кои народи сж живѣли по тѣзи мѣста, каква култура сж имали и какви остатѣци има отъ нашето минало тукъ?

Туризмътъ изъ низинитѣ може да даде напълно тази наслада, която дава туризмътъ изъ висинитѣ. Всѣки който е пжтувалъ изъ нашитѣ котловини пролѣтъ, когато всичко е въ разцвѣтъ и цѣлия животенъ миръ усилено работи, — или есенъ, когато земята ни е укичена съ златисти плодове е изпитвалъ виша наслада, че всѣко такова кжтче представлява райска, цвѣтна и плодна градина.

Нѣма да забравя едно пжтуване съ мои ученици презъ една пролѣтъ изъ околнитѣ на Дупница котловини. Всѣка първа гледка въ котловинитѣ възбуждаше възторгъ въ ученицитѣ: нѣкоя засадена съ много плодни дървета, друга изпълнена съ ниви и ливади, трета разработена съ лозя — навсѣкжде цѣвнали плодни дървета и цвѣта, раззеленили се ливади, ниви — всички посѣви и садива трѣгнали буйно, въздухътъ изпълненъ съ приятенъ миризъ и мелодични птичи пѣсни. Нечесто славенитѣ ни караха да спираме да ги слушаме и да се любуваме на общата гледка. Цѣлото пжтуване тогава, което трая шестъ дни, бѣ истинско тържество.

При пжтуване изъ котловинитѣ презъ есенъта се вижда друга прелестна картина: всички посеви дали благодатенъ плодъ, дърветата укичени съ плодове, нивята увѣнчани съ златисти кръстци, ливадитѣ съ купи сено. Навсѣкжде личи, че е възнаграденъ благородния трудъ на българина — това радва и възхищава туриста. Освенъ естетичната наслада отъ сочните увиснали плодове и грозде, чувствува се жажда да се задоволи вкуса. Разбира се, туристическиятъ моралъ и дисциплина нѣма да позволятъ на туриста да посегне самъ на чуждитѣ плодове.

При такова пжтуване туриста се интересува и за самото село, за населението му. Той има възможностъ да се запознае и съ общото стопанско състояние на селото, да се запознае лично и съ населението му.

Когато се изкачите на нѣкое възвишение, за да огледате котловината, съ първия погледъ търсите де е разположено селото. Още при първото му виждане въ васъ бликнатъ много мисли: за доброто му разположение, за направата на кж-

щитѣ, за общата му уредба, за стопанския поминѣкъ на населението, за здравето му. Разсжждавайки върху тѣзи и други подобни въпроси вие отивате въ селото, запознавате се съ селянитѣ, разпитвате за всичко което ви интересува. Туриститѣ сж повечето хора съ образование, тѣ разбиратъ много нѣща по общитѣ научни, стопански и други въпроси, между тѣхъ има и специалисти на известенъ клонъ отъ науката или стопанския животъ. Тѣ могатъ да схванатъ правилно общото положение и знаятъ какъ да си кажатъ мнението устно и писмено. Така туристътъ ще допринесе много за изучаване общото стопанско и културно състояние на нашето село.

Съ по-честитѣ пжтувания изъ котловинитѣ и селата туриститѣ ще постигнатъ освенъ казаната до тукъ голѣма полза, още ще направятъ десетки добрини съ голѣмо значение за селското и градско население и за самитѣ туристи. Чрезъ такива пжтувания ще стане по-бързо опознаването и сближаване селянина съ българската интелигенция, на която той съ право гледа още съ недоверие, дори и съ омраза. Това общуване ще спомогне за сближение на селото съ града, на селянитѣ съ гражданитѣ. Тѣзи пжтувания изъ всички кжтве ще спомогнатъ и за по-бързото уреждане и на затѣнитѣ села, които сж забравени и изоставени въ всѣко отношение. И такива села ще сж любимото мѣсто за туристически излети, особено когато иматъ дивна природа. Туриститѣ тамъ ще се яватъ въ помощъ на учителя и събуденитѣ селяни. И тѣ било чрезъ основаване на мѣстни дружества, било чрезъ застъпване и ходатайство предъ разнитѣ власти, не ще оставатъ такива села да бждатъ забравени, за да тѣнатъ въ мизерия. Тѣзи общувания между туристи и селското население ще бждатъ благотворни и за самия туризмъ, защото ще го популяризиратъ между селянитѣ, въ които ще се засили обичѣта къмъ родината. Тѣзи пжтувания ще донесатъ и материални облаги на най-затѣнитѣ села, дето ще се уредятъ нѣкога гостоприемни съ легла и гостилници. При такива излети младитѣ туристи ще се обогатятъ съ научни, стопански и обществени знания. Младиятъ туристъ, който ще стане чиновникъ, учителъ, управникъ, законодатель, трѣбва да познава добре своето отечество въ всѣко отношение. Особено му е нужно да познава нашето село, и нуждитѣ на селското население. Бждещиятъ управникъ и законодатель, възпитанъ въ отечестволюбие отъ туристическия организационъ, обогатенъ съ знания и разбирания, каквито може да получи въ тѣзи излети, ще може да изпълни добре своя дългъ и назначение. Такива пжтувания ще подпомогнатъ научното изследване на нашето отечество. При всѣко добре организирано пжтуване, туриститѣ ще се връщатъ съ сборки отъ исторически и археологически находки, накити, шевици, минерали, редки растения.

Всичко това ще бъде подреждано въ дружественитѣ сбирки или градскитѣ музеи, за разглеждане отъ публиката и изучаване отъ специалисти и учени. Честитѣ сношения на туриститѣ съ селското население ще спомогнатъ и за по-пълното събиране и изучаване на народния фолклоръ, народни обичаи, пѣсни, приказки, пословици и пр.

Всѣки български ученъ и всѣки общественикъ, всѣки любител на родни знания трѣбва да обикне туризма и чрезъ излетитѣ изъ нашитѣ котловини и села да се обогати съ сбирки и знания. Въ лицето на другитѣ туристи той ще има много ценни помощници-събирачи на потребнитѣ научни материали.

Н. С. Додовъ.

ВЕСТИ И БЕЛЕЖКИ

Международна изложба за транспорта и туризма. — На 6 юлий т. г. въ Познанъ въ грамаднитѣ постройкы въ които миналата година бѣше уредена първата полска изложба, ще се открие международна изложба за съобщителнитѣ средства и туристически обекти въ Полша и чужбина. Изложбата се урежда по случай конгреса на международния съюзъ на общия транспортъ, една организация, която има повече отъ 1000 члена отъ разни съобщителни сдружения и обхваща 6% отъ всички транспортни средства. Изложбата се урежда върху една площъ отъ 75,000 м². и ще бъде открита до 19 августъ. Председателътъ на полската република е поелъ покровителството на изложбата, чиято уредба води единъ съветъ подъ председателството на кмета на Познанъ.

Въ изложбата ще участвуватъ освенъ отдѣлни държави — Франция, Италия, Австрия, Ромъния и др. — до сега съобщили за участието си 32 държави, още и Обществото на Народитѣ, Парижката международна камара, Международния съюзъ за общия транспортъ, Международната организация на П. Т. Ш. и др. Наравно съ официалнитѣ учреждения ще участвуватъ и частни сдружения и индустриални предприятия: автомобилни фабрики, параксодни и въздухоплавателни компании, пристанищни предприятия, голѣмитѣ центрове за туризмъ, хотели, осигурителни и пѣтнически бюра и др. Изложбата е разделена на три секции: общо съобщителни сръдства, съ отдѣли за нормални и теснолинейни желѣзници, градски и около градски, въздушни, морски и рѣчни съобщения, луксозни вагони, пѣтища и мостове, поща, телеграфъ телефонъ, радио и транспортъ; втората секция обхваща отдѣли за аутобуси, товарни автомобили, мотори, велосипеди, и др.

Третата секция обхваща туристика съ осемъ отдѣла: индивидуална пропаганда на отдѣлни мѣстности, пропаганда на туристически и транспортни предприятия, пропаганда на пѣтнически бюра, туристическа литература,

туристически филмъ и фотография, картография, спортъ, спортни артикули и пѣтнически пособия. Третата секция съ своитѣ подотдѣли ще представлява твърде голѣмъ интересъ за туриститѣ. Този интересъ ще бъде още по голѣмъ за насъ — българитѣ. Нагледно ще може да се види какво вършатъ другитѣ страни за развитието на туризма у тѣхъ; отъ сравнението на данитѣ за отдѣлнитѣ държави ще изпъкнатъ ясно кои методи и начини за работа сѣ най-добри. Ето защо изложбата ще трѣбва да бъде посетена отъ насъ; предложението за участието на България не се е приело отъ правителството поради липса на сръдства и за жалостъ нема да може да се покаже какво сѣ сторили българскитѣ туристи. Посещението и ще трѣбва да стане.

Какъ и кога — това сѣ второстепенни въпроси: желателно е разбира се групово посещение, но ако такова не би било възможно. изпращане на единъ представител е наложително. Все пакъ може да се обмисли въпроса и за групово посещение. Ц. Н. сигурно не ще избѣгне да проучи въпроса и вземе инициативата. Посещението ще бъде и едно гостуване на полския туристически клубъ като членъ на асоциацията на славянскитѣ туристи — едно гостуване каквито предвижда устава на асоциацията — за опознание.

Б. Ков.

Стопанско значение на бълг. туристика. — Интересъ къмъ него въ всички наши среди непрестанно расте. Трѣбва да се отбележи факта че видни общественици въ най-сериознитѣ ни ежедневници публикуваха редъ статии посветени на голѣмото стопанско значение на туризма и туристическата пропаганда за привличане чужденци гости въ нашитѣ черноморски и планински курорти. Въ този духъ наскоро публикува една хубава статия въ в. „Препорець“ и г. Григоръ Василевъ.

ДРУЖЕСТВЕНЪ ЖИВОТЪ

XXIII редовенъ дружественъ съборъ въ Видинъ ще се състои при следния дневенъ редъ:

1. Откриване събора и приветствия.
2. Рефератъ.
3. Отчетъ на Централното настоятелство.
4. Докладъ на Контролната комисия.
5. Проверка на пълномощията.
6. Приемане нови клонове.
7. Изборъ на съборно бюро и комисии.
8. Разисквания по отчета на Ц. Н. и доклада на К. К.
9. Приемане на конвенцията съ съюза на югославянскитѣ планинарски дружества.
10. Взаимна дейность съ Ю. Т. С.
11. Разни — докладъ на комисията.
12. Опредѣляне мѣсто на XXIV редовенъ дружественъ съборъ.
13. Докладъ на комисията по отчета и бюджета за 1930 година.

14. Избиране членове на Висшия туристически съветъ.

15. Избиране трима действителни членове за съвета на Асоциацията на славянскитѣ туристически дружества.

16. Избиране четири действителни членове за пасни членове за Ц. Н. и трима действителни и единъ запасенъ членове за К. К.

ПРОГРАМА ЗА СЪБОРА:

8. VI. С ж б о т а. Пристигане 8 часа сутринта и 7 часа вечерта. Пристигане отъ крайдунавскитѣ градове гане въ Видинъ 9 ч. сл. пл.

8. VI. Н е д ѣ л я. Точно въ 9 ч. пр. пл. откриване събора приветствия и разглеждане дневния редъ до т. 6. вкл.

Въ 2 часа следъ пл. продължение заседанието до изчерпване дневния редъ. Сжщия денъ вечерта закриване събора.

Вечерята следъ 9 часа среща — танцувална вечеръ въ салона на театъръ Вида.

9. VI. Понедѣлникъ. Разглеждане забележителноститѣ на града и отпътуване.

Сжщия день ще се състоятъ следнитѣ излети:

1. Въ 9 ч. пр. пл. съ влака Видинъ — гара Макрешъ с. Рабиша (8—10 клм. пешъ) влизане въ пещерата Магура (необходими карбитни фенери по единъ на 10 души). — Бѣлоградчикъ 9 ч. вечерята (12—15 клм. пешъ). Ношуване.

На 10 с. м. излети изъ близката околностъ на Бѣлоградчикъ — разглеждане скалитѣ.

2. Въ 3 ч. сл. пл. Видинъ — Кула (съ автомобилъ) в. Връшка Чука, в. Черноглавъ, с. Киряево, с. Саяшъ, в. Ведерникъ, гр. Бѣлоградчикъ на 10 VI. вечерята (около 35 клм. пешъ). На 9-и вечерята преспиване въ Балкана. На 10-и вечерята преспиване въ Бѣлоградчикъ.

На 11. VI. 9 ч. пр. пл. трѣгване за гара Орешецъ и завръщане по домоветѣ.

Ако има желаючи ще се състои и трети излетъ съ маршрутъ Бѣлоградчикъ — с. Чупрене — в. Миджуръ — по Балкана до в. Комъ — Берковица — Клисурски манастиръ — Вършецъ — Мало Бабино — разотиване.

Всички излетници да бждатъ добре екипирани, особено за последнитѣ два излета.

Ц. Н. ще направи постѣпки предъ респективнитѣ власти за допускането една разходка по Дунава до Калафатъ.

Въ изпълнение чл. 66 ал. 2 отъ устава и съгласно решението на К. Комисия, броя на пратеницитѣ, съ които клоноветѣ могатъ да бждатъ представени на събора, независимо отъ председателитѣ, които по право сж делегати, е следния:

1. Съ единъ делегатъ, клоноветѣ въ Банско, Варна, Видинъ, Гор. Орѣховица, Дол. Орѣховица, Дръново, Елена, Костенецъ, Преславъ, Провадия, Т. Пазарджикъ, Червенъ брѣгъ, Ямболъ, Сопотъ, Разлогъ, Ловечъ и Враца.

2. Съ двама делегати клоноветѣ въ: Карлово, Русе, Шуменъ.

3. Съ трима делегати клонътъ въ Дупница.

4. Съ четири делегати клоноветѣ въ Перникъ и Пловдивъ.

5. Съ деветъ делегати — клонътъ въ Търново.

6. Съ десетъ делегати — клонътъ въ София.

7. Само съ председателитѣ си ще бждатъ представени клоноветѣ въ: Долна Бана, Казанлъкъ, Кюстендилъ, Нова-Загора, Плѣвень, Самоковъ, Сливенъ, Ст. Загора, Хасково, сжщо новооснованитѣ клонове въ Айтосъ и Попово следъ приеждането имъ отъ събора.

8. Не се допускатъ пратеници на клоноветѣ въ: Бургасъ, Габрово, Разградъ, Станимака, Чирпанъ, Свищовъ и Тръвна.

Последнитѣ клонове могатъ да участвуватъ въ събора като гости — пратеницитѣ имъ могатъ да взематъ участие въ разискването на въпроситѣ, обаче, немогатъ да гласуватъ.

Въ връзка съ изпълнението дневния редъ, който трѣбва да се изчерпи на 8. VI. вечерята, когато ще се закрие събора, считаме за необходимо да дадемъ следнитѣ указания.

1. Въпроса за делегатитѣ нѣма да се разглежда въ събора, той е уреденъ съ чл. 66 ал. 2 отъ устава. Ще се провѣрятъ само пълномощията на делегатитѣ и ще се съобщатъ имената на присѣдствуващитѣ. За да се спечели време, удобно ще бжде, съ пристигането си въ Видинъ делегатитѣ да предадатъ пълномощията си на членъ отъ н-вото на клона въ Видинъ, който отъ своя страна ще ги предаде на Ц. Н. на 7. VI. вечерята.

Видинския клонъ да опредѣли едно лице, което да се грижи за събиране на пълномощията.

2. Ц. Н. пожелава, ако е възможно пристигането на делегатитѣ отъ клоноветѣ да стане до 7. VI. вечерята вкл., за да може сжщата вечеръ да се състои среща на делегатитѣ, въ която да се уяснятъ нѣкои въпроси въ връзка съ дневния редъ.

Ц. Н. направи постѣпки за отпускъ на дружеств. членове — чиновници, но, както и по-рано се изтъкна, да не се разчита на такъвъ, който да не се спада отъ редовния отпускъ.

Независимо отъ намалението по Б. Д. Ж. пратеницитѣ ще могатъ да пътуватъ отъ 6—12 VI. н. г. съ 50% намаление и съ крайбрежнитѣ и експресни параходи на Първо Дунавско параходно дружество срещу предявяване членската карта и увѣрение.

Увѣрения за единично пътуване по Б. Д. Ж. ще изпратимъ.

Клонътъ въ Видинъ моли всички клонове найкъсно до 25 т. м. да съобщатъ приблизително съ колко мъже и жени ще участвуватъ въ събора, за да може да се извърши правилно разквартируването.

Дупница. — Клона на втория день отъ Великденъ даде градинско увеселение, първо презъ сезона. Последното бѣше много добре посетено.

— На Георгѣвденъ въ града имаме Туристически кантаръ. Отъ мѣрене клона можа да получи приходъ 1000 лева.

— Поискахме отъ д-во „Гранитоидъ“ бесплатно циментъ за ремонтване на хижа „Скавица“. Въ отговоръ на молбата ни „Гранитоидъ“ съобщава, че безплатно ни отпуска 60 торби циментъ. Клона изказва своята публична благодарностъ. Само съ подкрепата на обществото родния туризъмъ може да се развива добре. Хвала на д-во „Гранитоидъ“.

— На 27 м. м. въ гр. Дупница се състоя среща-конференция на клоноветѣ отъ юго-западна България. Бѣха представени клоноветѣ София, Кюстендилъ, Самоковъ, Перникъ и Дупница отъ председателитѣ си, както и отъ много делегати. Отъ страна на Ц. Н. присѣдствуваха председателя Н. Галчовъ и секретаря В. Христовъ. При най-живъ интересъ отъ страна на делегатитѣ се разгледаха въпроситѣ на дневния редъ, като се изтъкна че Б. Т. Д. е планинска организация и трѣбва да обърне по-голъмо внимание на изучаване планинитѣ отъ туристическо гледище, като чрезъ строежъ на хижи и белязане планински пътеки улеснява посещението на планинитѣ у насъ. Конференцията изказа между другото и пожелание да се устроятъ лѣтни спални въ София и Сапачевски бани, които сж много необходими за туриститѣ и школската младежъ.

— На 4 т. м. въ Черепишкия манастиръ се състоя среща-конференция на клоноветѣ отъ северо-западна България на Б. Т. Д. Бѣха представени клоноветѣ отъ Враца, Видинъ, Плѣвень, Ловечъ, Червенъ брѣгъ и София. Отъ Ц. Н. присѣдствуваха Н. Галчовъ, Д-ръ Л. Владикинъ и М. Кузовъ. Размѣнниха се мисли по предстоящия годишенъ конгресъ въ Видинъ; докладва се за положението на клоноветѣ и се препорѣчва уреждането на агитационни седмици за по-добро разпространение на сп. „Български туристъ“. Арх. П. Дограмаджиевъ докладва за изследването отъ Врачанскитѣ туристи на една нова пещера въ околността на Враца.

Търново. — Както винаги, така и тази година търновския клонъ праща отлично нареденъ годишенъ отчетъ за своята дейностъ. Тукъ могатъ да се дадатъ само кратки извадки. Числото на членоветѣ въ края на 1929 год. е възлизало на 461 души, а списанието е получавано отъ 308 души. Презъ годината клонътъ е билъ доста много занятъ съ строежи, като е

използвалъ до голѣма степенъ безплатния трудъ на занаятчиитѣ, свикани въ хижата на майсторски изпитъ. Презъ годината е довършена тухлената и каменната фугировка на всички фасади, всичко направено подъ ръководството на ревностния почетенъ членъ на клона г. Леонъ Филиповъ.

Купенъ е хубавъ фотографически апаратъ. Направени сж отъ К. х. Радоновъ около сто различни снимки изъ града, сжщо 58 диапозитиви за града и околността. Организиранъ е билъ единъ задграниченъ излетъ до Букурещъ и Синая, сжщо нѣколко беседи съ и безъ свѣтливи картини, добре посетени отъ гражданитъ.

Оборотъ презъ изтеклата година възлиза на 2,354,260 лв. Клонътъ разполага съ мобили за около 210 хиляди лева. На хижата сж подарени отъ зап. генералъ Г. Иванъ К. Сарафовъ отъ София една триверстова карта на България и друга на централна Европа.

Приготвя се постепенно материалъ за новъ пътеводителъ на Търново и околността, но и стариятъ съдържа много цененъ исторически материалъ и заслужава всѣко внимание.

Презъ 1929 год. общия приходъ отъ спалнитѣ е билъ 85,788 лева, като сж похарчени за почистване 13,588 лв.

Пренощуванията презъ 1929 год. се разпределятъ така:

1. Туристи, членове на Б. Т. Д.	60 души
2. " " " " Ю. Т. С.	96 "
3. Учители съ ученици или сами	750 "
4. Ученици отъ български учебни заведения	1942 "
5. Ученици, студенти и други отъ чужбина	142 "
6. Полицаи курсисти	130 "
Всичко.	3154 души

Дарения презъ годината сж постъпили 5474 лв. Клонътъ не е подкрепенъ отъ никоя обществена организация, макаръ да има за целъ запазването и украсяването историческата мѣстност Царевецъ. Частъ отъ дръвчетата въ тая мѣстност сж унищожени презъ 1928/29 год. отъ единъ паразитъ Ликоядъ.

Дадени сж седемъ следобѣдни забави, две кинобеседи и традиционния балъ на 7 декемврий.

Уредени сж били: 10 еднодневни, 1 двудневенъ, 3 тридневни и 2 многодневни излети. Метеорологическата станция отъ двора на девическата гимназия отъ 15 августъ 1929 г. е пренесена въ двора на хижата, отъ дете могатъ да се получатъ исканитѣ сведения.

Клонътъ се е грижилъ винаги за запазване старинитѣ въ града, а за увѣковѣчаване миналото и настоящето, той събира много ценни картини и фотографски снимки на къщи, улици, паметници, манастири, мѣстности и др., като се надѣва тѣ да бждатъ изложени наскоро въ специаленъ салонъ-галерия.

За своята голѣма и добре организирана въ всѣко отношение туристическа дейностъ, клонътъ е билъ първенецъ на дружеството презъ 1929 година.

Карлово. — На 15 мартъ т. г., клонъ ни даде своята, традиционна вечеринка, много добре посетена отъ карловското гражданство. Вечеринката бѣ открита съ речъ отъ председателя на клонъ г. Ив. Златаревъ, който като благодари на гражданството за честта, която ни прави съ своето посещение, изтъкна голѣмото стопанско значение на туризма и апелира къмъ всички съчувственици на туризма, да го подкрепятъ въ неговата творческа дейностъ. Разиграна бѣ голѣма томбола съ множество предмети подарени отъ член-

китѣ и членоветѣ на клонъ, която даде на последния добъръ приходъ. Реализирания чистъ приходъ, клонъ отнася къмъ засилване на образувания м. г. „Фондъ поддръжка хижитѣ“.

с. Дол. Орѣховица. — Клонътъ „Чукаръ“ е отпразднувалъ на 8. III. патронния си празникъ Тодоровъ-денъ, по който случай се е дала литературно-музикална вечеринка съ комедията „Воденичари“. Клонътъ е ималъ агитационна седмица отъ 3 до 8 мартъ т. г., резултата отъ която е задоволителенъ.

Пловдивски клонъ „Калояновъ връхъ“. — на 9 февруарий т. г. е ималъ годишно събрание. Избрано настоятелство: г. г. поручикъ Стефановъ — председателъ, В. Кюлюмовъ — подпредседателъ, В. Хрусановъ — секретаръ, Г. Петровъ — касиеръ, П. Василевъ — домакинъ, библиотекаръ и съветници: П. Карапетровъ, Ц. Матеевъ и М. Караколевъ и контроленъ съветъ г. г. Николовъ, Н. Кировъ и М. Тобишъ.

Новото настоятелство веднага е подновило борбата за възвръщане на мѣстото за дома.

Клонътъ е въ обща канцелария съ клонъ отъ Ю. Т. С.

На 28 мартъ т. г. при тържествена обстановка е била поднесена отъ председателя на клонъ отъ името на Централното Настоятелство почетната значка и дипломъ на почетния членъ г. Шишковъ.

Направени сж постъпки 1) за отпускане на стаи за спални въ манастиритѣ отъ Пловдивската околностъ и 2) за разрешаване отбиването на 10 дневната трудова повинностъ отъ членоветѣ на клонъ на „Саатъ-тепе“ съ прокарване на алея подъ надзора на общинскитѣ власти, поставяне пейки и залесяване сжщото тепе.

Врачанскиятъ клонъ „Веслецъ“ е ималъ общо годишно събрание на 2 мартъ т. г. и е избралъ за настоятелство: председателъ г. арх. П. Дограмаджиевъ, подпредседателъ г. Ст. Алексиевъ, секретаръ, г. арх. Н. С. Николовъ, касиеръ Ив. Липовански, домакинъ г. Д. Тодоровъ и домакинъ на домътъ г. Кр. Кръстеняковъ и съветници г. г. П. Орозовъ, Н. Стубленски, В. п. Антоновъ, контролна комисия: г. г. Хр. Петровъ, Т. Дърводѣлски и В. Огородникъ. Увеселителна комисия: г. г. Н. Пенчева, В. Богарева, Д. Тодоровъ, К. Маргинъ, К. Василевъ и Н. Остриковъ.

Приета е платформата за съвместна работа на клоноветѣ на Б. Т. Д. и Ю. Т. С. въ града.

— На 6 априлъ тази година съвмѣстно съ клонътъ на Ю. Т. С. се откри агитационната седмица. Д-вата излъзоха съ позиви къмъ гражданитѣ, за пропагандиране родниятъ туризъмъ и неговото значение въ страната. Изнесоха се две сказки, една при откриването отъ архитектъ П. Дограмаджиевъ на тема „Стопанското значение на туризма“ и друга при закриване на седмицата отъ представителъ на Ю. Т. С. Устроиша се редъ излети, презъ седмицата имаше забави въ туристическия домъ. Вечерта при закриването излетниците влезоха въ градътъ съ факелно шествие съпроводено съ громко „ехо“ и туристическия химнъ.

На 8 мартъ въ салона на д-во „Развитие“ отъ името на Народния университетъ при читалището е държана сказка отъ г. Д. Тодоровъ на тема: Рила като туристически обектъ, придружена съ свѣтливи картини.

Берковския клонъ „Тодорини кули“ на 27 августъ т. г. е ималъ общо събрание, на което е избрано ново настоятелство: председателъ Димитъръ П. Кадийски, подпредседателъ Кирилъ Хр. Грънчаровъ, секретаръ Петъръ Йорд. Симеоновъ, касиеръ Георги Македонски, домакинъ Кирилъ Воденичаровъ. Съветници: Велиславъ Кацаровъ, Никола Тодоровъ и Иванъ Ив. Гроздановъ. Контролна комисия: Михалъ Ив. Ганчевъ, Димитъръ Д. Софийански и Младенъ Г. Карталевъ.

Адресъ за кореспонденцията: Петъръ Йорд. Симеоновъ.

Програма за планъ на разгледаната кула на Аяз-мото въ гр. Ст.-Загора.

1. За разхубяване изкуствения паркъ Аязмото въ гр. Ст.-Загора туристическия дружба „Сърнена гора“ и „Верея“ построятъ Разгледна кула на него.

2. За изработване на идейни скици, съжитѣ дружества замолватъ наши и чуждестранни, господа архитекти, симпатизиращи на туристката идея да изпратятъ скицитѣ до Б. Т. Д. „Сърнена гора“ — Ст.-Загора до 1 октомврий 1930 г.

3. Кулата да бѣде изработена въ старобългарски стилъ.

4. Да съдържа две предверни будки служащи, едната за разпродаване на спомени, картички и пр., а другата — на разхладителни напитки. Покривитѣ на дветѣ будки да образуватъ тераса за музика. Предъ будкитѣ да се развие тераса за публика.

5. Вътре кулата да съдържа: стая за вардача, стая за етнография на селото и мѣсто за поставяне свѣтяща картина на боя при Ст.-Загора за спасяване на Самарското знаме отъ подполковникъ Калигинъ.

6. Кулата да изпълнява следнитѣ цели: платформа за разглеждане хоризонта отъ всички страни, наблюдателенъ постъ на пожарната команда, астрономическа станция развита въ самостоятелно помещение и градски часовникъ.

7. Да се предвидятъ мѣста за скулптурна работа и допустне нощно освѣтление (илюминация).

8. Главенъ строителенъ материалъ е желѣзобетонъ, а останалия е връзка съ архитектурата на старобългарски стилъ. При проектирането да се държи смѣтка за економичността въ разпредѣления й материялъ.

9. Височината на платформата за разглеждане е висока 20 метра. При изкачване да се даде възможност на посетителя за разглеждане хоризонта.

10. Проектитѣ да се представятъ въ мащабъ 1/40, които да съдържатъ всички основни и етапни разпредѣления, всички фасади, разрезъ и перспектива, най-малко една, гледана отъ точка 0, означена въ приложената ситуационна скица и една ситуация на самата кула въ мащабъ 1/200.

11. Проектитѣ ще се премираатъ отъ специално жури, състояще се отъ: 3 архитекти, настоятелствата на „Сърнена гора“ и „Верея“ и представители отъ комитетата „Свети Иванъ Милостивий“ и общината.

12. За премиранитѣ проекти дружествата не опредѣлятъ парично възнаграждение. Служейки на обществото и ръководени отъ културни цели, тѣ смѣтатъ, че и господа архитектитѣ ще бждатъ вдъхновени отъ съжитѣ идеи.

Като морална награда дружествата ще обявятъ премиранитѣ господа за почетни и дарителни свои членове, а името на архитекта по който ще се гради кулата ще се постави на видно мѣсто и отправи благодарственъ актъ.

Самоковъ. — Търговецътъ на тютюни Ж. Асеовъ подари на клонъ на „Рилски туристъ“ 10.000 лв. за довършаване хижа „Мусала“.

Млади и стари. — Дветѣ туристически организации — Юношеския Туристически Сюзъ и Българското Туристическо Дружество — пионери на туризма у насъ иматъ задъ себе си всѣка по отдѣлно дейностъ отъ по нѣколко десетки години. Моралното и материално творчество на всѣка отъ тѣхъ е достойно за администрация.

По естественъ пътъ, още отъ самото начало, макаръ и несистемно, тѣ работятъ паралелно, а на мѣста задружно. Като първо крупно дѣло на общи усилия на млади и стари е построена отъ дупнишкитѣ туристи

въ Рила хижа Скакавица, осветена презъ лѣтото на 1922 година. Съзнанието за нуждата отъ задружна работа бавно, но дълбоко си пробива пътъ не само между клоновитѣ дейци, но и въ ръководящитѣ срѣди. Размѣнятъ се мисли за координирана обща дейностъ и се взематъ общи решения.

Като изразъ на пълно едномислие на дветѣ ръководящи тѣла на организациитѣ въ това отношение, се яви предложеното и одобрено отъ миналогодишнитѣ събори на дветѣ организации въ Ловечъ и Плевенъ съглашение за отношенията на Б. Т. Д. и Ю. Т. С. Презъ едногодишното приложение на това съглашение пролича ясно че нѣма нищо при добра воля и съзнание за обща дейностъ, което да пречи за една системна обща дейностъ на дветѣ организации. Непрестанныятъ контактъ, който се поддържае чрезъ общия комитетъ и общи събрания на централнитѣ настоятелства, отсрани възможността за недоразумения и се постигна едномислие по всички въпроси. Като реално творчество на общитѣ усилия се явява отпечатания вече „Водачъ на туриста“, издание на дветѣ организации.

Най-радостното отъ усилията на централнитѣ настоятелства за обща дейностъ е фактътъ, че повсемѣстно клоновитѣ на дветѣ организации работятъ задружно. Така клоновитѣ въ Пловдивъ, Стара-Загора и Варна поддържатъ общъ клубъ, въ Сливенъ иматъ общъ хижестроителенъ комитетъ, въ Русе и други градове сж уредили обща агитационна седмица, въ Стара-Загора, София, Кюстендилъ, Дупница и други сж уредили задружно юбилейни излети, въ Казанлъкъ, Разлогъ и Стара-Загора поддържатъ общи спални; общи сж и хижитѣ „Скакавица“ — Рила, „Юмрукъ-чалъ“ — Стара-планина, „Мусала“ — Рила, „Павилото“ — Осогово. Врачанскитѣ клонове „Веслецъ“ и „Врачански балканъ“. Настоятелствата на Б. Т. Д. и Ю. Т. С. сж изработили и приели платформа за съвмѣстно действие, която ще осъществява инициативитѣ отъ общъ мѣстень туристически интересъ.

Въпроса за преминаване на по-възрастнитѣ членове на Ю. Т. С. въ Б. Т. Д., който понѣмъ предизвикваше недоразумения между дветѣ организации е на пътъ да се изживѣе. Като добъръ признакъ е фактътъ на участие на школувалитѣ вече въ юношескитѣ дружества деятели въ настоятелствата на клонове на Б. Т. Д., какъвто е случая съ Пловдивъ. Гражданската секция на панагюрския клонъ на Ю. Т. С. „Оборище“ се е отдѣлила и основала гражданско д-во „Бунай“, което е поискало да бѣде прието за клонъ въ Б. Т. Д.

Съзнанието за задружна дейностъ между млади и стари презъ изтеклата година се затвърди и неговъ плодъ сж общитѣ повсемѣстни инициативи. Предстои ни да ги разширимъ, като се устроятъ общи срѣщи и конференции, въ какъвто смисълъ централното настоятелство на Б. Т. Д. взе решение. „Съ сплотени сили за широко творчество въ полето на родния туризмъ“, трѣбва да бѣде лозунга за идната година. Да съчетаемъ опитностъ на старитѣ съ ентузиазъма на младитѣ и блѣскавитѣ резултати не ще закъснеятъ да дойдатъ.

Д-ръ Б. Ковачевски.

СЪДЪРЖАНИЕ. — Н. Галчовъ, Къмъ върха; Д-ръ Ив. Бурешъ, Красотитѣ на нашитѣ пещери и нуждата отъ тѣхното запазване; Арх. П. Дограмъджиевъ, Нови пещери въ Врачанско; Ив. Батаклиевъ, Дарж-дере и Кошу-кавакъ; Н. С. Додовъ, Туризмъ изъ низинитѣ; Вести и бележки. Програма на XXIII редовенъ дружеств. съборъ въ Видинъ. Дружественъ животъ. Книжнина. Снимки отъ Рила, Пиринъ, Божия мостъ при с. Лиляче, Дарж-дере и пр.